

185
D. D.
DISSERTATIO ACADEMICA

DE
**BONO GUSTU, IN VER-
TENDIS LIBRIS APPRI-
ME NECESSARIO,**

QUAM.

ANNUENT. AMPLISS. FAC. PHIL. ABOËNS.

PRÆSIDE

Mag. JOH. BILMARK,

HIST. AC PHIL. PRACT. PROFESSORE REG. ET ORD.

PRO GRADU MAGISTERII

PUBLICÆ VENTILANDAM PROPONIT

LAURENTIUS WADELL,

SMOLANDUS,

IN AUDIT. MAJ. die XXIV MAJ A. R. S. MDCCXCII,

Horis ante meridiem solitis.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

S:Æ R:Æ M.TIS
MAGNÆ FIDEI VIRO,
REGII GOTH. DICASTERII PRO - PRÆSIDI
NEC NON
SUPREMI REGII TRIBUNALIS MEMBRO,
PERILLUSTRI AC GENEROSISSIMO LIBERO BARONI,
D:no AXELIO JOHANNI
VON KÖHLER,

MÆCENATI MAGNO,

Quamvis temerarium haberi possit, TUUM Perillustre Nomen tantillæ, qualis præfens est, præfigere opellæ, spem tamen foveo certissimam, TE, Perillustri Domine LIBERO BARO ac PRO-PRÆSES, facilem, qui TUUS generosus est animus, veniam pietati meæ, hoc modo suam, qua TE ob insignia in paternam domum collata beneficia, supplex prosequor, venerationem testaturæ. Serena itaque fronte suscipias Specimen hoc Academicum, TIBI humillime consecratum, measque spes TIBI in posterum etiam commendatas gratiosissime finas. Mihi vicissim nihil prius aut posterius erit, quam pro TUA ac Perillustri Familæ TUE felicitate ardentissimis Deum O. M. fatigare precibus. Ad cineres usque permanurus

PERILLUSTRIS AC GENEROSISSIMI NOMINIS TUI

eliens devotissimus
LAURENTIUS WADELL.

PRÆFATIO.

Quum rarissime contingat, ut quis litterarum characteres ab alio exaratos, sibi que propósitos, exacte adeo imitari queat, ut, quantamcunque adhibeat sollertiam, inter utramque scripturam aliqua tamen non appareat differentia, multo autem adhuc sit difficilius, pictam quandam ab excellente præsertim artifice imaginem similibus coloribus & paribus penicilli ductibus in alia ita delineare tabula, ut diversa utriusque pictoris industria se non prodat, quamvis in typo non aliæ postulentur venustates, quæ in prototypo coram conspiciuntur; nemo miretur, interpreti, alienum scriptum in suam translaturum vernaculam, & Auctoris sensum aliis expressuro verbis, permultas devorandas esse difficultates. Docet hoc ipsa interpretationis indoles, nec diffitentur, quotquot periculum ejusmodi operis fecerunt. *Il est constant, inquit De la MOTHE Le VATER, que presque toute sorte de traductions font perdre beaucoup à leurs Originaux, sur tout s'ils sont excellens, & qu'il en est souvent comme de ces vins*
A
trans-

transvasés, dont le plus spirituel s'évapore en passant d'un vaisseau dans un autre (a). Non equidem ignoramus, varias ab Eruditis passim proponi regulas, in libris recte vertendis observandas; sed, nisi fallimur, scientiæ totum hoc non est opus; quare versionem feliciter adornaturo aliis quoque opus est adminiculis. Quocirca cum de influxu *boni gustus* in versiones conficiendas parcius egerint Eruditi, rem haud ingrattam me facturum credidi, si his ostenderem pagellis, quam Interpreti necessarius sit bonus gustus; multum me lucratum professus, si meditationes meæ palato Benevoli Lectoris non obveniant prorsus insipidæ.

(a) Vid. *Oeuvres de la MOTHE Tom. II. part. II. p. 16.*

§. I.

Sicut scripti alicujus *versio* consistit in ejus translatione a lingua minus nota in aliam pluribus familiarem, eum in finem facta, ut illius rudes, hanc vero callentes, scriptum illud intelligant; ita patet, præcipuam Interpretis curam eo esse directam, ut genuinum auctoris sensum ex versione, æque ac ex textu autographo, percipiant Lectores. Verba igitur Auctoris, quæ signa sunt ejus cogitationum, aliis ex sua lingua petitis, vel æquipollentibus, si fieri possit, vel saltem significatum quam proxime eundem habentibus, exprimet Interpretes. Si vero animadvertat, se, verba pro verbis reddendo, notiones vel inanes vel deceptrices, vel

vel auctoris menti, aliunde perspectæ, non satis congruas Lectoribus propinaturum, a rigida verborum, non certe numerandorum, sed potius appendendorum, observantia nonnihil recedet, & idonea quadam periphrasi sensum Auctoris adsequi studebit. Sicut enim in vita communi characterem hominis, non ab externo ejus habitu, sed ab ejusdem indole & actionibus moralibus æstimamus; ita in libris vertendis, non solis inhærebimus verbis, sed mentem Auctoris idonea exprimemus ratione. Immo aliorum expectationi non defuturus Interpretes, ad formam auctoris, cui se adjunxit comitem, ita se componit, suaque efficit opera, ut ille totus sub alieno delitescat habitu. Egregie omnino in hanc rem commentatur Illustris Domina DACIER: *Une fidélité trop scrupuleuse pour conserver la lettre, ruine l'esprit, ce qui est l'ouvrage d'un froid & stérile génie; au lieu que l'autre en ne s'attachant qu'à conserver l'esprit, ne laisse pas dans ses plus grandes libertés, de conserver aussi la lettre, & par ses traits hardis, mais toujours vrais, la traduction devient non seulement la fidèle copie de son original, mais un second original même; ce qui ne peut être exécuté que par un génie solide, noble & fécond (a).*

(a) Vid. *La Préface sur la traduction d'Homère.*

§. II.

Antequam in rem veniamus præsentem, de gustu illo, cujus primaria in hoc argumento est consideratio,

ratio, nonnulla erunt præmittenda. Magnam omnino vim, ad æstimandam rerum vel pulchritudinem vel deformitatem habet communis hominum natura; quæ sicut ex anima & corpore, sensuum particeps, est conflata; ita non obscuras utriusque illius partis vel delectationes vel offensiones prodit, illas quidem, quibus in res sibi jucundas fertur, has autem, quibus res sibi molestas fugit, saltem ab his se avertit. Sicut igitur experientia docet, nec palato quævis saporum genera, nec naribus quasvis odores, nec oculis omnes promiscue colores, nec auribus denique quoslibet sonos æqualiter convenire, sed memoratos sensus aliis suaviter adfici & quasi pasci, aliis vero offendi & ex his tædium percipere; ita eadem constat magistra, quod simili modo se habeat animus noster, cui rerum, se offerentium, aliæ placent, displicent aliæ, appetit quasdam, nonnullas fastidit. Nihil tamen minus inter istam boni & mali, jucundi ac molesti electionem, quam suo quisque sensuum externorum modulo metitur, atque hanc pulchri in natura, in disciplinis & artibus perceptionem magnum intercedit discrimen, quod altera ab organorum corporis constitutione dependens, pro diversa horum conformatione variare, & modo casu, modo aliis aliisque rerum fluxarum impressionibus regi solet; altera autem, quia una est causarum, quibus absolutio pulchri continetur, ratio, certa ac constante mentis æstimatione decernitur. Ut vero hæc tam multitudinis,

dinis, quam doctorum consequatur assensum, oportet eam legibus, a natura sancitis, esse consentaneam, almæque hujus opificis exemplo atque instituto conformem. Opinionum igitur commentis, quæ dies conficit, non insistendum, sed beneficæ ac pulcherrimæ Naturæ operum, quorum præstantiam tempus confirmat, contemplationi vacandum, ut habitum nobis comparemus, judicia de rebus obviis, harum indoli conformia, ferendi. Hujus rerum tam ad ipsarum, quam ad hominum naturam relationis prompta & secura animadvertio, *Boni Gustus* nomine venire solet. In eundem fere modum *Gustum* describit Illustris MONTESQUIEU: *Le gout, inquit, n'est autre chose que l'avantage de découvrir avec finesse & avec promptitude la mesure du plaisir que chaque chose doit donner aux hommes* (a).

(a) Vid. *Essai sur le Gout*, p. 2.

§. III.

Vox *gustus* sensu, quem modo indicavimus, sumpta, veterique Latine ferme ignota, Eruditis recentioris ævi perplacuit ob jucundam similitudinem, quæ inter gustationem rerum sapidarum, & gratam aliarum tam naturaliam, quam humanarum, menti oblatarum æstimationem intercedit, & quæ metaphorice hac locutione multo & suavior & vividior redditur, quam si verbis exprimeretur propriis. Tametsi autem hæc facultas, quam *bonum* dicimus *gustum*, quid aptum

aptum sit & cohærens, quid temporibus, locis, personis & argumento conveniat, in univèrsum definiat; præcipue tamen eximium usum præstat artibus liberalibus ac studiis ab humanitate nomen indeptis: in his enim, quid pulchrum sit, quid absolutum, perfectumque, quid jejunum, quid mediocre, tacito quodam sensu percipit & decernit, quemadmodum in scientiis, quid verum sit falsumve, scrutatur intellectus (a). Enimvero sicut omnium facultatum animæ nostræ est mutua quædam & amica connexio, & rerum disciplinæ, perinde ac res ipsæ, in natura obviæ, perenni constructæ sunt necessitudine; ita quoque nec in artibus intellectus, nec in Philosophia gustus nullas sibi vindicat partes; siquidem nec in hac pulchri (b), neque in illis veri (c) ratio erit negligenda. Haud parum tamen differt utraque hæc facultas, ratio scilicet & bonus gustus; sicut enim illa distinctas rerum ideas sibi formare studet; ita hic sensatione, ab objectis impressa, nititur; in omni autem sensatione, etiam clara, est aliquid confusi & indistincti, licet enim unus sensus se satis clare ab aliis distinguat sensibus, & unum sensibile ab aliis sensibilibus; in quolibet tamen sensibili est quædam confusa pluralitas, cujus singulæ partes nonnisi confuse percipiuntur (d). Quamvis autem gustus ita de confuso aliquid trahat, mentem tamen ad percipiendas rerum relationes ac connexiones, & hinc porro ad id quod aptum vel ineptum, pulchrum vel de-

forme detegendum magis interdum excitat, quam firmissimæ solent demonstrationes (e).

(a) In hac proinde dissertatione *gustum* strictiori sumimus significatu, qui olim præsertim, latius patens, scientiis etiam applicabatur; adeo ut bonus ei tribueretur gustus, qui vim rationum, ab alio in medium allatarum, percipiens eisdem assurgeret. Communiter autem sensus moralis ad *gustum* nunc referri solet.

(b) Scilicet placet veritas non solum ut indubia & ignorantia victrix, sed imprimis ob suavissimum boni sensum inde provenientem.

(c) Gustui itaque mentali ceu sapidum obvenit quidquid ita est expressum, ut sua cujusque natura postulat. Bene hoc explicat Cl. BOUHOURS: *Selon la doctrine d'Aristote tout ce qui sera imité parfaitement, sera agréable, quand même ce seroit quelque chose d'affreux. Le plaisir, qu'on a de voir une belle imitation, ne vient précisément de l'objet, mais de la réflexion, que fait l'esprit, qu'il n'y a rien en effet de plus ressemblant; de sorte qu'il arrive en ces rencontres, qu'on apprend, je ne sais quoi, de nouveau, qui pique & qui plait. Vid. La manière de bien penser dans les ouvrages d'esprit p. m. 125, 126.*

(d) Confusæ huic perceptioni originem debet illud Gallorum, *Je ne sais quoi* aliquid admirantium, effectum, itemque notissimus ille *MARTIALIS* versus Libr. I. Epigram. XXXIII: *Non amo te, Sabidi, nec possum dicere quare — Hoc tantum possum dicere, non amo te.*

(e) Hinc

❖) 8 (❖

(*) Hinc apud Cl. BOUHOURS libr. cit. p. 316. legimus: *Le bon gout est le premier mouvement, ou, pour ainsi dire une espece d'instinct de la droite raison, qu'il entraine avec rapidité, & qui la conduit plus sûrement, que tous les raisonnemens, qu'elle pourroit faire.*

§. IV.

Scriptum quoddam consignaturus, præsumitur aliis suppeditare velle notitiam rerum sibi perspectarum; sedulo itaque & quantum sua fert conditio cavet, ne quidquam in medium adferat, rationi, experientiae aut bono gustui minus consentaneum, aut cujus obscure tantummodo notionem sibi formaret lector. Nemo autem non perspicit, sortem auctoris meliorem esse ejus conditione, qui in aliam linguam scriptum convertet: Ille enim occupatur argumento, sibi præcipue familiari; potest pro lubitu notiones sibi occurrentes vel adoptare, persequi, & quem velit, habitum eis induere, vel plane rejicere; potest etiam lingua, quam aptissimam judicat, uti, & suo cuncta accommodare gustui. Sicut enim ad scribendum sponte sua se accinxit; ita cogitationum & locutionum eatenus est arbiter, quatenus sua argumento non noceat libertas. At penes scripti hujus Interpretem nec rei nec vocabulorum nexus est arbitrium: hujus enim est officium, suum presse sequi auctorem, & tam sensa ejus animi, quam stili temperamentum apte exprimere; immo muneris sui partes recte impleturo non sufficit languidior, sed nonnunquam major ac vividior

❖) 9 (❖

vidior ei erit boni ac perfecti sensus, quam ipsi auctori, id quod non pauci, præcepta litterarum elegantiorum tradentes, rotunde adfirmare non dubitarunt. Præter hæc præcipua ab eo requiritur sagacitas, qui monumenta veterum scriptorum, præsertim classicorum, ut cogitandi, ita etiam loquendi modo ab eo, qui postea invaluit, diversissimo utentium, imprimis si lingua pridem emortua suos consignerunt libros, vernacula reddere instituit. Hinc quoque factum novimus, ut cum multi ac præstantissimi sint Auctores primigenii, paucis tamen bonis interpretibus omnis gavisæ fuerit ætas. Hoc inde etiam provenisse arbitramur, quod alii dictiones & sententias veteres, vel saltem peregrinas, ad suos mores judicii que formam traducerent, alii autem verba Auctoris totidem verbis reddendo & suæ linguæ habitum ad alieni sermonis genium transformando, sensum sui autographi non tam adumbrarent, quam sæpe obumbrarent, nec tam verterent, quam stilo infuso perverterent.

§. V.

Nos non fugit, regulas quasdam, easque non contemnendas, versiones librorum adornaturis præscribi. Enimvero quum ipsi autographi generalia quædam in scriptis suis consignandis non sequantur præcepta, sed meditationes suas litteris ita mandent, prout hinc argumenti ratio, locus, tempus, aliæve

B circum-

❖) IO (❖

circumstantiæ, inde ingenium, iudicium atque linguæ indoles suggerant; satis patet, interpretem a regulis sibi præscriptis, in locis præsertim ambiguis ac nodosis explicandis, desideratum subsidium non semper experturum. Cui nonnunquam accedit, quod licet interpres linguam autographi probe calleat, vernaculo tamen tamen sermone pure & apte quid scribendi facultate, cui videlicet comparandæ studium & operam nunquam impendit, destituatur; plerisque autem defuisse videtur bonus gustus & sapor recti, qui tantum valet, ut, qui eodem pollet, licet ceteroquin mediocri eruditionis supellectili fuerit instructus, palmam tamen eruditissimis Viris, in libris præsertim vertendis, non raro præripuerit.

§. VI.

Ne vero boni gustus præstantiam in vertendis libris ultra suum commendasse videamur meritum, sententiam nostram exemplo, probationis vicem tuturo, extra dubitationis aleam ponemus. Scilicet ex iudicio Illustris J. D. MICHAELIS (a), harum rerum æstimatoris peritissimi, Interpretatio Sacri Codicis a B. LUTHERO facta, plerisque recentioribus multum præstat, licet harum auctores eruditione atque linguarum Hebrææ ac Græcæ peritia eum longe superaverint; bono autem gustu, quo ille pollebat, non æque valuerunt. Luculenter hoc patet, si inter se comparemus versiones Libri JOBI a Lauda-

to

❖) II (❖

to LUTHERO, & ejusdem scripti interprete omnium eruditissimo Alberto SCHULTENS, confectas; quarum illa, tametsi prisco sermonis Germanici habitu vestita, multo gratius sapit, ac lubentius legitur, quam hæc; ejus e Latina in linguam quandam recentiore translatæ lectionem vix quisquam posset concoquere. Quod mirum nemini obveniet; cum enim omnem doctrinam & sagacitatem ad id conferret Schultenius, ut in radicibus vocum Hebraicarum notiones earum inveniret primitivas atque emphaticas, easque, licet cum ipsis vocibus parum sociales, in sua adoptaret versione; contra ea autem LUTHERUS in sua versione non tam verba, nedum omnes imagines, quas in illis perspicere sibi videntur Etymologi, quam potius sententiam Scriptoris autographi exprimeret. Quoties igitur judicavit, sensum alicujus sententiæ litteralem Lectores fore offensurum, idoneam adhibuit periphrasin, & ubi Interpretes in diversos abierunt sensus, eum adoptavit, qui ipsi videbatur pulcherrimus. Hanc tamen libertatem, pro ea, qua Divina oracula tractari debent, modestia, longius non extendit, quam ad locutiones & res, rationis ac sensuum humanorum æstimationi subjectas.

(a) Vid. J. D. MICHAELIS deutsche Uebersetzung des alten Testaments der erster theil in Präfatione.

§. VII.

Præterea nisi in applicatione plerarumque Interpretationis regularum bonus promicet gustus, verio

evadet jejuna; quod uno alterove ostendemus exemplo. Notum est, inter regulas Interpretationis hanc haberi ferme primariam: *Sensui verborum proprio tamdiu erit inhaerendum, quamdiu inde recedere, nulla nos cogit necessitas.* Facilis est hæc theoretica præceptio, cujus canonica exsecutio difficultate non caret. Quis enim est proprius verborum sensus? Non ille semper talis habetur, quem vel etymologia vel analogia subministrat; quum primi nomenclatores Philosophiam non jugiter consuluerint. Immo, licet fax Critica in dubiis locutionibus iterum iterumque quatiatur, lumen tamen aut nullum aut obscurum fundit. Si porro quærat: quando cogens illa adsit necessitas? Responderi solet: dum ex versione litterali aliquid vel absurdi, vel iniqui, vel etiam inepti sequitur. Quid vero? si nihil horum occurrat interpreti, an verba verbis reddendo certus esse potest, se genuinum auctoris sensum in proposito loco fuisse adsecutum. Profecto non raro accidit, ut voces clarissimæ & phrasæ planissimæ notionem fundant obscuram, quod idiotismos linguæ, qua usus est auctor, sibi non satis perspectos habet Interpres. Sic 1. Sam. XXIV: 4. occurrit phrasîs *tegere pedes suos*, quam Svecus interpres alios imitatus, juxta verba reddidit: *betäcka sina fötter.* Si vero quærat, quid fecerit Rex SAUL, *pedes suos tegens?* apta paucis obveniet responsio; bonus autem gustus nos admonet, hæc phrasî indigitari: *Saulem cubitum ivisse;* partem enim vesti-

vestimenti non nisi Sauli dormienti abscindere potuit DAVIDES, in eandem speluncam ingressus. Quis porro dicam scriberet Interpreti, simplicem hanc & argumenti indoli ex asse convenientem explicationem priori litterali, aut alii communiter receptæ, sed minus congruæ, in sua versione substituenti? Similiter dum Luc. XVIII: 25. res impossibilis designatur *transitu cameli per foramen aciculæ*, gustus mihi suggerit, voce *cameli* hoc loco indigitari non animal ita vocatum, sed funem nauticum Sveth. *Ankar-tog;* utramque significationem in lingua Græca habet vox *καμινός.* Pari modo responsum Pythææ Delphicæ Atheniensibus deliberantibus datum: *ut moenibus ligneis se contra Persas munirent,* satis clarum primo videbatur, at quid mœnia lignea designabant, THEMISTOCLIS sagacitas, boni gustus filia, acute conjiciebat.

§. VIII.

Opinantur non pauci, se in suam vernaculam haud operose translaturus aliorum scripta, modo horum linguam ex præceptis Grammaticalibus & vocum radices ex idoneis didicerint Lexicis. Sed hi fere sunt, qui ignorent, potestates multorum vocabulorum nunc esse deperditas, item ex peculiari vocis cujusdam usu oriri, præter primarium, notionem quasdam focias, in alia lingua eidem non accedentes; nec sunt experti, in stilum Auctoris ex aliis aliisque rebus cir-

cumstantibus reflecti lumen, ecque fieri, ut stilus, quantumvis planus videatur, reconditum quendam contineat sensum, vix melius quam bono gustu detegendum. Quocirca monet ingeniosissimus GELLERT: *Gesetz, wir haben uns eine Grammaticalische Kenntniss der alten erworben; sind wir deswegen im Stande, sie zu lesen, wenn wir uns nicht in ihren Zeiten versetzen können, wenn wir nicht mit ihren Sitten, Gewohnheiten, Meinungen, mit ihrer Religion, mit ihrer Regierungsform in einer genauen Bekantschaft stehen, wenn wir ihr Land und seine Geschichte nicht immer vor augen haben &c (a).* Peculiare est, quod de se perhibet Celebris Philosophus, MOSES MENDELSON (b), sci licet quod Odas Davidicas ex Hebraica in linguam Germanicam, quæ utraque ei fere fuit vernacula, translaturus, eas hoc ordine vertendas sumserit, prout Odarum argumentum statui animi sui, vel hilari vel tristi, conveniret. Attamen nec hoc modo, ut multis videtur, omne in versione suâ tulit punctum; forte quod diversum esset DAVIDIS & MOSIS hujus temperamentum, & incidentes casus dispari modo Regium & privati hominis animum adficere soleant.

(a) Vid *Vermischte Schriften 2 Theil pag. m. 338 & 339.*

(b) Vid *Prefationem Versioni suæ odarum Davidis præmissam.*

Denique quum quævis interpretatio contineatur sententiarum, verbis expressarum, intellectu, earumque apta explicatione; utramque hanc facultatem partim adjuvat, partim moderatur gustus. Sive enim quærat: quomodo mens auctoris intelligenda? Sive inter plures sensus, quorum singuli speciem probabilitatis præ se ferunt, quis, ceu genuinus, sit eligendus? rerum cognitio ac linguæ peritia pariter in promptu erunt. Quo enim quisque minus habet salis & saporis, eo promptius adsentitur eis, quæ proponuntur, & bono destitutus gustu sua commenta pro auctoris sententiis non raro vendidat. Contra ea sæpe contingit, ut dum animus scientiis ac disciplinis probe imbutus, de vero sensu inter plures, quorum nullum plane improbat, hæret dubius, bonus gustus perspiciat aptissimum. Sollicite adhæc cavebit Interpres, ne ad genium linguæ, in quam versio fit, ita transformentur aliorum scripta, ut nihil de genere dicendi proprio superfit, neu character auctoris, qui ex versione etiam quadantenus erit cognoscibilis, penitus deferatur; præsertim cum forma modusque verborum cum rebus ipsis & genere argumentandi eam habuerint connexionem, ut illæ intelligi, hoc consistere & recte procedere sæpe non possit, nisi versione ad etymologiam verborum conformata. Quid autem ad genium sermonis, quid ad characterem scriptoris

ris fit referendum, quid, salva perspicuitate, ex
vocalibus & dictionibus, ex tropis & imaginibus
retinendum, generalibus nullis definiri potest
regulis, sed pæne ex solo æstimandum erit
gustu.

S. D. G.

